

Vítáme nový časopis pro soudobé dějiny

Soudobé dějiny, 1/1993. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1993, 184 stran, ISSN 1210-7050.

Ke konci roku 1993 se na našem trhu objevil nový historický časopis, který, jak se zdá, by mohl významně rozšířit stávající škálu časopisů. Historici, politologové, sociologové i odborníci z dalších společenských věd dostali tak novou tribunu pro uplatnění výsledků své odborné činnosti a pro své diskuze. Poskytl jim ji pražský Ústav pro soudobé dějiny AV ČR za finanční podpory Grantové agentury ČR a Nadace Konrada Adenauera Praha. Časopis se tak stává „vlajkovou“ lodí bohaté ediční aktivity tohoto mladého akademického ústavu.

Poslání a cíle tohoto časopisu hned v úvodní stati podrobně rozebírá sám ředitel ústavu Vilém Prečan.¹ Především zdůrazňuje, že jde o to, aby se časopis „stal jedním z důležitých nástrojů ke konstituování současných dějin jako vědní disciplíny na českých vysokých a vědeckých institucích“.² Ovšem toto své poslání nechápu vydavatelé dogmaticky, ale „chtějí oslovit širší kruhy veřejnosti a svým dílem přispívat k obnovování a rozšiřování společenské paměti, k prohloubení smyslu pro historickou reflexi v současných diskusích a úvahách“.³ Časopis se chce zabývat v podstatě posledními šedesáti lety našeho století. Z hlediska českých dějin však zahrne celé období existence Československa, samozřejmě ve všech vnitřních a vnějších souvislostech.

Časopis se nechce zabývat jen vývojem dění u nás, ale zároveň si vytyčuje i metodologickou a oborovou péči nejen o soudobé dějiny (Zeitgeschichte, Courrent History), ale i o obecné otázky soudobého dějepiscectví, především českého a slovenského. Nechce však ani opomíjet produkci zahraničních bohemistů a slovakistů. Proto plánuje uveřejňovat nejen nejnovější informace, ale též významné nově objevené dokumenty a výňatky z různých memoárů. Kromě toho bude organizovat také odborné diskuze o mnoha problémech současné historické práce. Důležitou roli chce sehrát rovněž na úseku bibliografie, protože právě tato oblast je v posledních desetiletích jedním z nejslabších míst české historiografie. V současnosti je ve vydavatelské oblasti dosti nepřehledná situace, takže odborník ztrácí přehled o vydaných knihách a časopisech. Bude-li tedy tento časopis, jak to jeho prvé číslo naznačuje, přinášet bibliografii systematicky, umožní mu tato služba čtenářům zaujmout přední místo mezi ostatními časopisy.

Již v prvním čísle Soudobých dějin si čtenář může zkonfrontovat plány a záměry vydavatele s tím, jak se budou pravděpodobně realizovat. Toto číslo je tematicky zaměřeno k 25. výročí události roku 1968. Vedle Benčíkovy studie,⁴ pojednávající o roli Ludvíka Svobody v srpnu 1968, se čtenář může podrobněji seznámit s tematikou tzv. zvacích dopisů,⁵ s posledním projevem dr. Františka Kriegla⁶ i s osudy sbírky na Fond republiky v roce 1968.⁷

Zmíněná tematika je uvedena statí Jana Měchýře, nazvanou Na okraj legendy roku 1968,⁸ která se formou úvahy vymyká charakteru ostatních statí a materiálů. Zřejmě i vydavatelé si byli vědomi problematičnosti Měchýřových úvah, protože od čtenářů „očekávají souhlasné i nesouhlasné reakce“. Již ovšem samotný název vyvolává otázku: Pro koho se vlastně jedná o legendu? Tzv. pražské jaro 1968 a vše co s ním souviselo zde bylo a jde o to, jej dnes po 25. letech objektivně zhodnotit a zařadit jej na odpovídající místo a do historických souvislostí. Například vládní komise historiků, o níž je v časopise rovněž informace,⁹ soustředila dostatečné množství materiálů, umožňujících takové objektivní a kritické zhodnocení této problematiky. A prvé publikace se o to již pokusily.¹⁰

Rovněž Měchýřův názor, že zvací dopisy jsou jen jednou z fikcí srpna, je, myslím, dostatečně vyvrácen materiálem v témže čísle.¹¹ Nelze ani souhlasit s jeho názorem, že „nevměšování vojsk“ patřilo k velkomyslnostem sovětského vedení při jednáních

o Moskevském protokolu, a ještě méně lze souhlasit s tím, že bylo dodržováno. A čím pak bylo vydávání časopisu Zprávy a distribuce Bílé knihy sovětskými vojsky, o nichž se mimochodem autor vůbec nezmiňuje? To nepatřilo do „nevměšování“?

Pokud jde o formulace, nemyslím si, že se měl historik snižovat k takovým charakteristikám jako: „prezident Svoboda s jeho doprovodným panoptikem“ nebo „i ty, které předtím internovali jako již zcela vyřízené politické nuly“ či „partajní patajazyk“, „Dubčekovci“ a „tzv. reformisté“ apod. Díky těmto hodnocením zůstává totiž autor jen na povrchu problému. Svá odlišná tvrzení se dokonce ani nesnaží nějakým způsobem dokumentovat.

Z hlediska mezinárodních vztahů se nedomnívám, že by při jednáních vedení SSSR uplatňovalo „takovou míru dobré vůle“, ale naopak byl to spíše důkaz obav a bezvýhodnosti, jak s ohledem na svět řešit problém československých událostí v roce 1968. Zřejmě teprve ujištění ze strany Spojených států, že zákrok bude považován za vnitřní záležitost sovětského bloku, protože v té době měly USA zájem na úspěšném dokončení jednání obou supervelmocí o zákazu zkoušek jaderných zbraní, mimo jiné rozhodlo o vojenském zásahu v srpnu 1968. To mi při rozhovoru v listopadu 1968 potvrdil profesor Z. Brzezinski v New Yorku, který v té době pracoval jako poradce americké vlády. Rovněž je problematické kriticky hodnotit československé představitele v čele s Alexandrem Dubčekem za to, že řešení reforem viděli v rámci socialismu a v souladu s autoritou „prvé země socialismu“. Právě vzhledem k postoji Západu neodpovídá tato kritika historickým podmínkám té doby.

Nad těmito úvahami mě napadla ještě jedna myšlenka: Jak je možné, že jeden z vydavatelů časopisu, který patřil mezi perzekvované editory známé publikace Sedm pražských dní (tzv. Černé knihy, Historický ústav ČSAV), ponechal tuto stať bez odborného komentáře?

Nejde vůbec o to, že Jan Měchýř zastává jiné názory, ale o to, že své názory předkládá způsobem, jenž je snad vhodný pro publicistiku v denním tisku či v populárních časopisech, které nekladou tak vysokou laťku nároků na historickou práci. Domnívám se, že forma, jakou jsou jeho úvahy formulovány v odborném časopise, je v kontrastu se zájmem a úkoly, vytyčeným jménem vydavatelů již v úvodní stati Vilémem Prečanem. Soudobé dějiny a historici, kteří se jim věnují, již dlouhou dobu zápasí s kritickým názorem mnoha odpůrců, že současné dějiny nelze seriózně zkoumat podobně jako starší historii. Myslím, že obdobné články těmto kritikům jen napomáhají. Proto považuji Měchýřovy úvahy za nešťastné zahájení nového časopisu a věřím, že ti, kdož se zabývají uvedenou tematikou, budou se mnou souhlasit.

Z dalších statí prvního čísla nového časopisu je třeba se zmínit o stati Františka Grause,¹² kterou napsal již v roce 1969 a publikoval ji v exilu v roce 1974. Je věnována důležité obecné otázce historického studia otázek moci. Již samo zdůvodnění, proč se touto problematikou zabývá, naznačuje, proč nemohla být u nás publikována dříve. *„Otázka moci se totiž stává pro současnou společnost klíčovou otázkou, problémem kat'exochen, který nezaměstnává jen filozofy, právníky a sociology, ale jenž se týká v té nebo oné míře bezprostředně každého člověka. Nepochybně to souvisí se skutečností, že organizovaná moc – hlavně ve své nejnápadnější formě, ve státu a jeho orgánech – nabývá některých zvláštních, dosud neobvyklých rysů... Stát se stává stále výrazněji molochem, který hrozí požíť individuům takřka úplně.“*¹³

Další stať nového časopisu Soudobé dějiny pochází z pera Roberta Saka¹⁴ a zabývá se jedním z úseků života neslavně proslulého a dnešní generaci téměř neznámého čs. generála Radoly Gajdy z doby jeho působení v československých legiích v Rusku v letech 1918–1919. Autor zde líčí jeho účast na neúspěšném pokusu eserů o povstání proti Kolčakovově vládě ve Vladivostoku. Prostřednictvím této epizody autor rámcově přibližuje dnešnímu čtenáři tuto osobnost jak z hlediska jeho působení v legiích, tak i jeho osudy ve vlasti.

Mezi zajímavé materiály prvního čísla Soudobých dějin patří rovněž informace Anny Hyndrákové¹⁵ o tzv. Židovských listech, které v Protektorátě Čechy a Morava vydávala Židovská náboženská obec a v nichž nalezneme mnoho zajímavých údajů o životě a pronásledování Židů u nás, i když vycházely se souhlasem okupantů.

S ediční činností Ústavu pro soudobé dějiny v Praze seznamuje čtenáře Václav Vrabc, a to formou recenze.¹⁶ Naproti tomu Jana Svobodová¹⁷ se pokusila o první přehled literatury a tisku, které pojednávají o listopadových událostech roku 1989. Bohatý obsah prvního čísla je dále doplněn zamyšlením Jana Křena¹⁸ o potřebě zřízení českého pracoviště pro německá a rakouská studia. Kolektiv pracovníků knihovny v prvním bibliografickém přehledu na 36 stránkách naznačuje, jak si časopis představuje svou bibliografickou službu na úseku soudobých dějin, a tím de facto nejlépe konkrétně vytyčuje jejich záběr, a to věcně i chronologicky.

Prvé číslo nového časopisu Soudobé dějiny naznačuje, že vyplní velice hlubokou mezeru, která v této oblasti historického bádání prozatím existuje. My odborníci na mezinárodní vztahy po druhé světové válce, které jsou de facto součástí této vědní disciplíny, jej vítáme jako nového pomocníka, jenž bude jistě přínosem i pro náš specializovaný obor. Úroveň prvního čísla dává tušit, že pokud bude časopis pokračovat v duchu úvodních slov svého vydavatele, bude brzy patřit k významným odborným časopisům nejen u nás, ale i v evropském měřítku, což mu jistě usnadní bohaté resumé v anglickém jazyce.

Karel Krátký

¹ Viz Prečan, V.: Jaký časopis, nač a pro koho? Soudobé dějiny, 1/1993, s. 5–10.

² Tamtéž, s. 7.

³ Tamtéž, s. 5.

⁴ Viz Benčík, A.: Ludvík Svoboda a srpen 1968. Cit. dílo, s. 24–43.

⁵ Viz Janáček, F., Michálková, M.: Příběh zvacího dopisu (dokumenty). Cit. dílo, s. 87–101.

⁶ Viz J. V.: Poslední projev Františka Kriegla (dokumenty). Cit. dílo, s. 83–86.

⁷ Viz J. V.: Fond republiky (dokumenty). Cit. dílo, s. 79–82.

⁸ Viz Měchýř, J.: Na okraj legendy roku 1968. Cit. dílo, s. 11–23.

⁹ Viz Belda, J.: Komise pro analýzu událostí let 1967–1970. Cit. dílo, s. 129–133.

¹⁰ Viz např. Valenta, J.: Sovětská intervence v Československu 1968. Nakladatelství Svoboda, Praha 1991; dále viz Československo roku 1968. 1. a 2. díl. Parta a ÚMV, Praha 1993.

¹¹ Viz Janáček, F., Michálková, M.: Příběh zvacího dopisu (dokumenty). Cit. dílo, s. 87–101.

¹² Viz Graus, F.: Historické studium otázek moci. Cit. dílo, s. 44–60.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Viz Sak, R.: Pomsta generála Gajdy. Cit. dílo, s. 61–78.

¹⁵ Viz Hyndráková, A.: O Židovských listech. Cit. dílo, s. 102–108.

¹⁶ Viz Vrabc, V.: Nedoceněné publikace (recenze). Cit. dílo, s. 119–124.

¹⁷ Viz Svobodová, J.: Listopadová revoluce v české literatuře a tisku (recenze). Cit. dílo, s. 109–118.

¹⁸ Viz Křen, J.: Česká „German Studies“? Cit. dílo, s. 125–128.